



Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky

Implementace ICT do výuky č. CZ.1.07/1.1.02/02.0012 GG OP VK

Pedagogika jako věda, její struktura, vědy pomocné a hraniční

Pedagogika

- sleduje význam prostředí pro výchovu, problematiku specifických vlivů prostředí a jejich ovlivňování, zkoumá **prostředí přírodní i společenské**

- **společenské prostředí** je primární ve výchově, je vytvářeno formálními (stát) i neformálními (rodina) typy
- **přírodní podmínky** mají vliv na výchovu (např. učení v Austrálii)

Definice pojmu pedagogika:

- věda a výzkum
- obor studia na vysokých školách
- činnost učitelů směřující k dosažení vzdělávacích cílů

Předmět pedagogiky:

- předmětem pedagogiky je **výchova**, pedagogika zkoumá a vysvětluje podstatu a zákonitosti výchovné činnosti, pedagogika patří mezi **vědy společenské**

Využití pedagogiky:

- Oblast školství
- Oblast mimoškolního vzdělávání
- Oblast ekonomického rozhodování
- Oblast sociální politiky
- Oblast pomáhajících profesí
- Oblast samotné vědy

Struktura pedagogiky:

- **Obecná pedagogika:** smyslem je systematizace výchovných problémů a poznatků, formulování cílů výchovy, stanovení základních pedagogických kategorií a vytvoření systému v pojmech
- **Dějiny pedagogiky:** sledují a hodnotí vývoj výchovy a pedagogického myšlení od postižitelného počátku až po současnost

- **Didaktika:** stanoví cíle a obsah vyučování, analyzuje vyučovací proces a definuje vyučovací metody a principy
- **Speciální pedagogika:** je to vědní disciplína, která se zabývá výchovou postižených jedinců (somaticky nebo psychicky), jedinců se zrakovými vadami, se sluchovými a řečovými vadami, obtížně vychovatelnými jedinci

- **Pedagogika volného času:** jejím předmětem jsou otázky výchovy ve volném čase, které jsou zaměřeny na všechny kategorie
- **Teorie výchovy:** podle věkových údobí, institucí a organizací, v nichž se výchova uskutečňuje, můžeme rozlišit dílčí pedagogické obory – teorie výchovy v jeslích, předškolní pedagogiky, školní pedagogika, vysokoškolská pedagogika
- **Teorie rodinné výchovy:** rozebírá výchovu v rodinách

Příbuzné obory:

- **Andragogika** – vědní disciplína zabývající se výchovou a vzděláváním dospělých
- **Filosofie** – z ní se pedagogika vyčlenila v samostatný vědní obor, poskytuje pedagogice vědeckou orientaci pro chápání vývoje výchovných procesů
- **Lékařské vědy** – anatomie, patologie, hygiena

- **Sociologie** – sleduje obecné zákonitosti výchovy sociálních jevů a hledá vztahy mezi nimi a ostatními sociálními skutečnostmi
- **Přírodní vědy** – fyzika, chemie, biologie, geografie
- **Logika** – pomáhá při řešení problematiky vyučování, správné uspořádání výuky, učiva, organizace vyučovacích hodin

- **Právní vědy** – zkoumají podstatu a funkci právních norem společnosti
- **Psychologie** – zkoumá zákonitosti lidské psychiky, pomáhá pedagogice při řešení problému pěstování a rozvoje psychických procesů a vlastností člověka (vývojová psychologie)



INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vztah pedagogiky k jiným vědám:

- **společenské** - filozofie, pedagogika, psychologie, sociologie
- **přírodní** - fyzika, chemie, biologie
- **technické** - nauka o materiálu, technologie
- **umělecké** - hudební výchova, výtvarná výchova
- **ekonomické** - ekonomika, management, marketing
- **právní** - občanské právo, trestní právo, obchodní právo, pracovní právo
- **specifické** - matematika, logika, kybernetika
- **medicínské**

Využití ostatních věd v pedagogice:

- **Pro řešení problémů výchovy** - vědy etické a estetické, právní
- **Pro řešení problémů procesu vyučování a řízení** - logika, kybernetika (formálně správné procesy myšlení a usuzování)
- **Pro výzkumnou vědeckou pedagogickou práci** - statistika, matematika
- **Pro řízení a správu školské sítě a škol** - ekonomika

Zdroje pedagogických informací:

- Pedagogické časopisy – české, slovenské, mezinárodní
- Pedagogické slovníky
- Dokumentace o školství
- www stránky
- Odborná literatura
- Institucionální báze pedagogiky - pedagogické vysoké školy, výzkumné ústavy, školy všech stupňů, ostatní školská zařízení, knihovny

Základní pedagogické pojmy:

- **Výchova** je základní, nejobecnější pojem pedagogiky, je to celoživotní proces ovlivněný (determinovaný) několika faktory (činiteli):
 - **Dědičností** – genetická výbava
 - **Prostředím** –vztah jedince a prostředí je vztahem vzájemného působení
 - **Výchovou** – záměrné působení na rozvoj jedince

Výchova

- probíhá v určitém čase, za určitých podmínek (rodina, škola), týká se konkrétní osoby, skupiny osob
- výchova je cílevědomé a záměrné vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj jedince
- probíhá v souladu s individuálními dispozicemi jedince
- stimuluje vlastní snahu jedince stát se autentickou, vnitřně integrovanou osobností



INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Rysy výchovy:

- **výchova je permanentní** – probíhá celý život
- **univerzální** – není záležitostí jen určité skupiny, instituce, ale dotýká se každého, prakticky v každé životní situaci
- **mnohostranná orientace** – tzn., připravuje jedince pro základní sociální role, rozvíjí ho jako občana, nese spoluodpovědnost za přípravu jedince pro život; v tomto směru hovoříme o dvoustránkovitosti pedagogického procesu – o výchově (širší smysl) a o vzdělávání

Vzdělávání

- je chápáno jako proces, v němž převažuje proces informativní
- jedinec si v průběhu tohoto procesu osvojuje soustavu znalostí a dovedností, které mají:
 - **Instrumentální povahu** - osvojování si intelektuálních i praktických dovedností a návyků
 - **Kultivační povahu** - osvojování prvků kultury, které se podílejí na formování a kultivaci osobnosti věděním a poznáním

Výchovný cíl

- je základní pedagogická kategorie, vymezuje pedagogickou orientaci k určitým výchovně vzdělávacím hodnotám
- je konkretizací žádoucího stavu vychovávaného a pedagog jím projektuje žádoucí výsledek výchovy
- výchovný cíl musí směřovat k ideálu plně a harmonicky rozvinutého jedince
- je to, čeho chceme při výchově dosáhnout

Druhy cílů:

- **individuální** – to, čeho chce dosáhnout jedinec
- **sociální** – to, čeho chce dosáhnout společnost
- **cíle obecné** – tj. cíle veškeré výchovy
- **cíle specifické** – osvojení vědomostí, dovedností a návyků dovedností, návyk
- **cíle teoretické** – osvojení vědomostí
- **cíle praktické** – osvojení dovedností
- **cíle krátkodobé** – do jednoho roku
- **cíle dlouhodobé** – budoucnost

Metody výchovy

- je určitý způsob činnosti, kterým žáci zpracovávají učivo, a způsob činnosti učitele, kterým je žákova činnost řízena, přičemž činnost žáka i učitele tvoří společný celek, jímž je naplňován výchovný a vzdělávací cíl

- **historickosrovnávací**

- poskytuje pedagogice základní informace:
- o výchovných koncepcích v jednotlivých etapách vývoje společnosti
- analýzu výchovné praxe v různých pedagogických institucích
- výchovné ideje klasiků pedagogiky a filozofů, koncepce, které většinou nebyly a ani nemohly být uskutečněny

- **výzkum současné pedagogické praxe**
 - probíhá v různých typech vzdělávacích a výchovných institucí, cílem je sbírat, analyzovat a zobecňovat pedagogické jevy, výchozí metodou je pozorování (např. ve vyučování), další je experiment (pokus), rozhovor, dotazník, studium pedagogické dokumentace, didaktické testy



INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Funkce výchovy:

1. příprava k sociálním rolím

- jedinec jako občan
- jedinec jako pracovník
- jedinec jako ochránce a tvůrce životního prostředí
- jedinec jako odpovědný člověk
- jedinec jako rodič
- jedinec jako uživatel a tvůrce hodnot
- jedinec jako uživatel volného času
- jedinec jako účastník dopravy

2. Rozvoj základních kvalit osobnosti

❖ **vzdělávání** – označujeme proces, ve kterém rozvíjíme vědomosti, dovednosti, návyky a schopnosti

- vědomosti (představy, pojmy, názvy)
- dovednosti a návyky (motorické, intelektuální)
- schopnosti (motorické, intelektuální)

❖ **výchova v užším smyslu**

- dílčí pedagogický proces, ve kterém se rozvíjí postoje jedince ke skutečnosti, jeho přesvědčení, potřeby a zájmy, ale i jeho sociální chování

- **postoje ke skutečnosti**
- **přesvědčení**
- **potřeby a zájmy**
- **chování jedince**

3. Rozvoj v kulturních oblastech

to je rozvoj ve všech výchovných složkách

- **výchova světonázorová**
- **výchova jazyková, vědecká a ekologická**
- **výchova mravní, právní a politická**
- **výchova estetická**
- **výchova tělesná (zdravotní a pohybová)**

Činitelé výchovy:

- **vychovávaný jedinec**

Předpoklady jedince pro úspěšnou výchovu:

- fyzické
- psychické
- sociální situace
- dosavadní vzdělanostní úroveň



INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- **pedagog (rodič, učitel, vychovatel, lektor, kulturní pracovník)**

Požadavky na pedagoga:

- **všeobecné vzdělání**
- **odborné vzdělání**
- **pedagogické vzdělání**
- **osobnostní rysy**
- **tvořivost**
- **zásadový morální postoj**



INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- **pedagogický optimismus**
- **pedagogický takt**
- **pedagogický klid**
- **pedagogické zaujetí**
- **hluboký přístup k žákům**
- **přísná spravedlnost**

3. Výchovné prostředky: působí jak intencionálně (přímo a záměrně), tak funkcionálně (nepřímo), vzájemně se doplňují a podporují

- vyučování
- pedagogizované prostředí
- sdělovací prostředky
- práce
- hra
- umění
- sport a tělesná výchova
- kolektiv

Pedagogické principy

- nejobecnější pravidla, praxí ověřené zásady, které podmiňují efektivnost výchovy, usnadňují práci učitelů i žáků a vedou k trvalejším výsledkům
- mají obecnou platnost, tzn. platí pro mládež i dospělé, v oblasti školské i mimoškolské, ve všech institucích a situacích



INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- **Princip cílevědomosti**
- **Princip soustavnosti (systematičnosti)**
- **Princip aktivity**
- **Princip názornosti**
- **Princip uvědomělosti**
- **Princip trvalosti**
- **Princip přiměřenosti**
- **Princip emocionálnosti**
- **Princip všestrannosti**
- **Princip jednotnosti**

Aplikace pedagogických principů:

- v koncipování a plánování
- při organizačním, materiálním a personálním zabezpečení výchovných činností
- v samostatném výchovně-vzdělávacím procesu
- nástroj objektivního posouzení výsledků výchovy

Formy výchovy

- **výchova školní** - škola - základní výchovná instituce, má integrační a koordinační význam, spolupracuje s rodiči a institucemi
- **výchova rodinná** - úzká spolupráce rodiny se školou, bezprostřední formování rodinným prostředím (vztahy, vazby, city)

- **výchova mimoškolní**
 - síť institucí a médií, organizací
 - výchovná práce s dětmi a mládeží mimo školu
 - hromadné sdělovací prostředky (tisk, rozhlas, film, TV, internet)
 - vliv organizací (politické, odborové, mládežnické, odborné, zájmové)
 - kulturní instituce (divadla, kina, knihovny, muzea, galerie)
- **sebevýchova**